

TOBIES GRIMALTOS, CARLOS MOYA I JORDI VALOR
Universitat de València

Christopher Hookway, In Memoriam

CHRISTOPHER HOOKWAY, professor emèrit de Filosofia a la Universitat de Sheffield, va morir el 21 d'octubre de 2024 després d'una llarga malaltia. Abans d'ocupar una càtedra a Sheffield, ho va fer a Birmingham, on va ensenyar de 1977 a 1995. La seua mort ha commogut profundament moltes persones que van tenir contacte personal amb ell, amics, deixebles, companys, però també s'ha sentit amb dolor per altres que simplement el van conèixer a través de les seues publicacions i activitat acadèmica. La trista notícia de la seua mort ha tingut un efecte especial en molts professors i exalumnes de l'antic Departament de Metafísica i Teoria del Coneixement de la Universitat de València, ara integrat, com a unitat docent amb el mateix nom, en el Departament de Filosofia de la Universitat de València. Els autors d'aquest obituari pertanyem a aquest grup. Vam tenir, durant molts anys, una estreta relació amb ell, que va incloure, a més de la faceta intel·lectual i filosòfica, un vincle íntim d'amistat i afecte. Per tant, ens ha entristit especialment la pèrdua de Chris Hookway, una persona bondadosa, intel·ligent, generosa, cordial i amb gran sentit de l'humor.

No és exagerat dir que el Departament de Filosofia de la Universitat de València no tindria l'esperit i la qualitat que té ara sense la influència de Chris, especialment a través de la seua activitat com a tutor, a Birmingham i més tard a Sheffield, d'alguns dels que eren o són professors del Departament. Al llarg de la seua vida, Chris sempre ha treballat en el marc de la filosofia analítica anglosaxona, i la seua influència en el nostre departament ha tingut aquesta empremta. A més dels signants, altres filòsofs valencians, com Josep Corbí, José Miguel Esteban, David Carnicer i Sergi Rosell, també van gaudir de la seua inestimable companyonia o tutela intel·lectual. Aquesta àmplia i extensa col·laboració amb la filosofia acadèmica de València, i la seua inestimable contribució a la qualitat docent i investigadora en el Grau en Filosofia, van portar a la Facultat de Filosofia i Ciències de l'Educació a guardonar al professor Hookway amb la seua Medalla d'Or. La concessió d'aquest guardó

va ser promoguda per diversos professors de la Facultat, amics i deixebles de Chris, ben acollida per les autoritats acadèmiques i gestionada en particular per Tobies Grimaltos, coautor d'aquest obituari. Aquesta distinció era una expressió sincera, a nivell institucional, de la profunda gratitud que sentien els seus amics i deixebles cap al professor Christopher Hookway.

Hookway va ser un reconegut especialista en el pragmatisme americà. El seu interès per aquest corrent filosòfic, i especialment per l'obra de Charles S. Peirce, va ser el que, amb una beca Fulbright, el va portar a dedicar, als anys vuitanta, un curs acadèmic a la Universitat de Harvard, estudiant l'obra d'aquest autor. El 1985 va publicar *Peirce*, la primera d'una sèrie important de publicacions sobre pragmatisme. De fet, aquest corrent va donar forma en gran mesura a la seua obra i la seua manera de fer i concebre la filosofia. Una manera de filosofar, però, que no es deixava constreñer ni per les modes ni pels estils. L'obra de Hookway sempre ha traspuat llibertat de pensament, originalitat i rigor. Els llibres sobre Quine (*Quine*, 1988), principalment, i sobre l'escepticisme (*Scepticism*, 1990) van ser fites en la seua carrera i li van portar reconeixement internacional. El llibre sobre Quine va constituir una llum clara en la comprensió de l'obra del filòsof americà. Tan valuós va ser que va merèixer una carta del mateix autor analitzat en què elogiava i discutia les interpretacions de Hookway sobre diversos aspectes de la seua obra. En aquesta carta, un Quine sincer, que es queixa que se li atribueixen certes idees o opinions, també diu coses com aquesta: "He llegit la Part I amb delit i admiració; em delecte amb la vostra comprensió i apreciació dels meus punts de vista, i admiració per la vostra lúcida exposició". Pel que fa als desacords de Quine amb Hookway, Putnam, en conèixer la carta el 2014, va publicar un text titulat "Hookway and Quine" (2015) en què afirmava: "[E]n la carta Quine no desafia la interpretació de Hookway. Més aviat, nega, per diferents motius, que aquesta interpretació li siga aplicable. Això no només és desencertat, sinó que suggereix que no va ser tant Hookway el que Quine estava tractant de convèncer, sinó a ell mateix."

El 21 d'octubre, no només moria un bon filòsof, com demostren aquestes línies, sinó també una gran persona, amb qui el Departament de Filosofia de la Universitat de València té un deute impagable.

Les següents són impressions personals de cadascun dels tres coautors d'aquest obituari.

Aquesta llarga i intensa relació entre Chris i la Facultat de Filosofia de València es va iniciar en 1986, quan jo, Carlos Moya, vaig obtenir una beca de la Generalitat Valenciana per a estades d'investigació en centres espanyols i estrangers. L'elecció de Christopher Hookway, llavors professor de la Universitat de Birmingham, com a tutor de recerca es va deure a l'assessorament del pro-

fessor Tom Sorell, durant una breu visita al nostre departament. A la vista dels seus resultats, va ser, en efecte, un magnífic consell. El meu primer contacte amb el professor Hookway va tenir lloc, un dia de setembre de 1986, al vestíbul de la Facultat de Filosofia de Birmingham, a la qual vaig arribar pràcticament xop, sota un xàfec èpic, que em va fer pensar si havia fet bé de triar aquesta ciutat i aquest país com a destinació de la meua estada. El meu record de l'estada, malgrat alguns moments una mica difícils, degut en part a la diferència cultural i a la distància de casa, és innegablement positiu. Chris em va ajudar amb les formalitats administratives per a la meua existència oficial a la universitat i a la ciutat, així com amb la cerca d'allotjament. Professors del petit Departament de Filosofia de Birmingham com Nick Dent, Barry Falk i, per descomptat, el mateix Chris, no només van ser amables sinó també cordials i amigables amb mi, la qual cosa, juntament amb alguns amics que vaig fer i que recorde amb afecte, va contribuir enormement al meu benestar emocional. Després d'un període inicial de conferències, seminaris i altres activitats formatives, la insistència de Chris que començara a escriure filosofia va ser decisiva per al meu treball filosòfic. El fruit de mesos de treball, i amb l'inestimable assistència crítica de Chris, va ser un manuscrit (literalment, ja que va ser escrit a mà) sobre filosofia de l'acció que, després de la revisió, i amb la seua col·laboració i gestió editorial, va ser acceptat i publicat uns tres anys més tard, el 1990, per Polity Press, Cambridge, sota el títol *The Philosophy of Action. An introduction*. Per a la meua sorpresa, el llibre va tenir una àmplia difusió i acceptació en diverses universitats, especialment en el món anglosaxó. De fet, el mateix Donald Davidson em va escriure per dir-me que havia inclòs el meu llibre com a lectura obligatòria per al seu pròxim seminari sobre filosofia de l'acció. La meua segona estada de recerca va tenir lloc durant el curs acadèmic 2002-2003, de nou sota la tutela de Chris, que ara era catedràtic del Departament de Filosofia de la Universitat de Sheffield. En aquesta ocasió em van acompanyar la meua dona, Miracle, i la meua filla menor, Ana. Aquesta vegada, el fruit més destacat de la meua estada va ser el llibre *Moral Responsibility. The ways of scepticism*, que va ser publicat per Routledge el 2006. Una vegada més em vaig beneficiar de l'ajuda, l'assessorament i la col·laboració de Chris, a qui estaré profundament agraït mentre visca. La meua estada a Birmingham va obrir un camí que després van seguir altres persones. Uns anys després del curs que vaig passar a Sheffield, i després de la sèrie d'estades d'investigació d'altres filòsofs valencians que van seguir a la meua, Chris em va fer, amb el seu humor característic, una petita confiança. Em va dir, segons recorde: "Quan ens trobarem per primera vegada, no sabia el que començava".

El 1990, convidat per Carlos Moya, Hookway va impartir un curs de doctorat a la nostra facultat. En aquells dies, jo, Tobies Grimaltos també tenia

previst fer una estada de recerca en una universitat britànica. Vaig veure en Chris la persona ideal amb qui dur a terme aquest projecte. Em va semblar una persona amable i empàtica, en una paraula, una bona persona, algú que no em deixaria a la meua sort i desatès. Quan vaig expressar la meua disposició, em va aconsellar que fes una primera estada curta per millorar una mica el meu pobre anglès. No el vaig obeir. L'any següent, vaig sol·licitar una beca del MEC i, amb la meua família, vam anar a Birmingham.

Des del primer moment el seu tracte amb mi va ser excel·lent, molt generós; em va acompanyar a buscar allotjament i fins i tot em va deixar una mica de roba de llit i un "rain coat". Ens reuníem tots els divendres de cinc a sis. Ocasionalment també el vaig molestar fora d'aquestes hores, i mai va protestar ni va fer cap mala cara si això succeïa. El vaig veure oferint-me tant per res que tenia un dilema. No em semblava correcte que em donés tant de temps i jo no corresponguera d'alguna manera. No obstant això, l'única cosa que podia oferir a canvi era que col·laboràrem escrivint un article sobre el tema en el qual havia anat a treballar, sobre el qual havia escrit algunes idees inicials que li havia enviat abans d'anar-me'n i que ell havia trobat interessants. De fet, va ser ell qui em va proposar continuar treballant en això. I ací ve la banya difícil del dilema: qui era jo per atrevir-me a proposar-li això? Ell ja era algú que gaudia de reconeixement internacional. Però qui era jo?

Finalment, em vaig armar de valor i li ho vaig suggerir. Encara no coneixia la gran humilitat i honestedat de Chris Hookway. Així que em va entusiasmar la seua resposta. "Podem intentar-ho", va dir. Abans de la nostra reunió del divendres, li lliurava el que havia escrit durant la setmana. Ell descartava algunes de les meues idees, m'animava a desenvolupar-ne altres, m'indicava la direcció correcta, o m'assenyalava alguna qüestió pendent. Em suggeria la lectura de textos que em podien ajudar i que em proporcionaven les eines conceptuals que necessitava per aproximar-me amb més precisió al que m'ocupava. Sempre recordaré aquelles sessions intel·lectualment estimulants, la seua generositat, el seu rigor i la rapidesa de la seua intel·ligència, sempre disposada a trobar aspectes problemàtics i plantejar objeccions. A Birmingham, i gràcies a Hookway, vaig aprendre a treballar d'una manera més rigorosa i exigent que la que estava acostumat. Vaig aprendre a perseguir idees fins al final, a no defugir els problemes i a enfrontar-me a possibles objeccions sense fer concessions a la por o la peresa.

El resultat final va ser un article que més tard vam publicar a *Ratio* amb el títol "When Deduction leads to Belief". La versió final va eixir de la seua mà, òbviament. Recorde quan me la va passar: "Posaries el teu nom en això?" I jo, que no sé què hauria donat per aconseguir publicar amb ell, vaig dir, ple d'emoció: "Però el teu nom ha d'anar primer". I mostrant la seua gene-

rosa honestedat, va respondre: “No, els noms dels autors han d’anar en ordre alfabètic”. El mestre va esdevenir amic, sense que jo deixés de considerar-lo mestre. I aquesta amistat va durar molts anys.

Chris no només era una figura generosa i inspiradora per als seus col·legues i amics, sinó també per a qualsevol estudiant de grau o postgrau que tingués l’oportunitat d’interactuar amb ell. Com a estudiant Erasmus de grau, jo, Jordi Valor, actualment membre del Departament de Filosofia de la Universitat de València, vaig conèixer Chris Hookway durant el seu últim any acadèmic a la Universitat de Birmingham (1994-95), on va ser durant diversos anys cap del Departament de Filosofia. En un moment en què el programa Erasmus no era tan popular ni estava tan ben establert com en l’actualitat, Chris es va prendre la molèstia d’assegurar-se que totes les qüestions acadèmiques i administratives relacionades amb els quatre estudiants de mobilitat que visitaven Birmingham des de València s’abordaren i resolgueren adequadament. El seu curs de pregrau sobre el pragmatisme americà —on va explicar els punts de vista i els debats interns sobre la naturalesa de la veritat, la creença, la pregunta o l’experiència que van mantenir C. S. Peirce, W. James o J. Dewey— va ser molt popular entre els estudiants de Birmingham, i l’únic curs que va atreure unànimement l’interès de tots els estudiants Erasmus aquell curs acadèmic. L’any 2000, uns anys més tard i ja estudiant de doctorat a la Universitat de València, vaig visitar la Universitat de Sheffield com a estudiant de postgrau extern sota la supervisió de Chris, i, una vegada més, vaig tenir l’oportunitat d’adonar-me que Chris era molt més que un destacat filòsof acadèmic i un supervisor solvent. Des del primer moment, i com ja va fer en el passat, em va ajudar a resoldre totes les qüestions acadèmiques i administratives relacionades amb la meua estada a Sheffield i em va oferir consells i supervisió molt útils sobre la meua recerca doctoral. Però va fer molt més. Chris i la seua dona, Jo Hookway, em van obrir generosament les portes de sa casa, i no només em van oferir un lloc on estar mentre buscava allotjament (com havien fet amb tants companys i estudiants de postgrau abans), sinó que també es van assegurar que jo pogués instal·lar-me bé dins de la comunitat d’estudiants de filosofia de postgrau de Sheffield. Els importava genuïnament tant el meu benestar com les meues possibilitats de tenir una experiència fructífera a Sheffield tant a nivell personal com acadèmic. Això era característic de Chris, la filosofia no era només un treball, sinó un plaer, i un que no havia d’excloure altres dimensions de la vida que fan d’ella quelcom valuós. Els seus col·legues i estudiants van ser abans de res companys en un viatge compartit en el qual tothom sempre té alguna cosa a oferir als altres i alguna cosa a aprendre dels altres. I els que hem fet aquest viatge amb ell, inevitablement, ens hem convertit en els seus amics.

Chris Hookway ha exercit una gran i duradora influència en molts professors i estudiants de filosofia de la Universitat de València. Sens dubte, ha influït en aquells de nosaltres que ens hem beneficiat enormement d'assistir a les seues classes sobre pragmatisme i altres temes; o que hem tingut l'oportunitat de treballar amb ell en un article; o de comentar amb ell el nostre treball o el seu propi treball. No obstant això, Chris també va tenir una gran influència en aquells estudiants que, gràcies als programes d'intercanvi Erasmus que va ajudar a posar en marxa (primer amb la Universitat de Birmingham i després amb la Universitat de Sheffield), van tenir l'oportunitat durant més de tres dècades de familiaritzar-se amb altres entorns i pràctiques acadèmiques. Molts de nosaltres descobrirem en aquests entorns acadèmics les estretes connexions existents entre escriure un assaig i formar part d'una conversa on totes les parts intenten delimitar un problema filosòficament rellevant i elaborar possibles solucions intercanviant intuïcions, raons i arguments que aquells amb qui els discutim poden sospesar i avaluar críticament. Aquestes actituds també van donar forma a la nostra relació amb Chris. Sempre que parlàvem amb ell sentíem que formàvem part d'una conversa on ens escoltaven de veritat, on les nostres opinions es prenien seriosament i el nostre interlocutor sempre estava disposat a canviar d'opinió, a aprendre d'elles i a fer-nos lloc a la seua vida.